

De vermoorde componist

Columns - 2 mei 2023 - Auteur: Merlijn Schoonenboom

Het dilemma na afloop van het concert verrast me toch eventjes. Na de uitvoering van het werk van de Nederlandse componist Dick Kattenburg legt een van de musici de vraag op tafel: 'Zou het niet nóg beter zijn', zegt hij, 'als we de muziek gewoon zouden spelen om de muziek zelf, en niet omdat de componist in de Holocaust vermoord is?'

We zitten in een pizzeria in de stad Rostock. Ik ben enigszins bij toeval bij het concert van Kattenburg vanavond terecht gekomen, omdat een van de musici me uitnodigde in de stad langs te komen. Ik weet verder niets van de componist, niets over zijn leven, niets over zijn muziek. Dat is ook niet verwonderlijk: bekend is hij niet, er bestaan nauwelijks opnamen van zijn werk.

Eigenlijk had ik van tevoren even de tentoonstelling over zijn leven in het conservatorium moeten bekijken, maar ik ben net te laat en ren langs de informatieborden in de gang - ze vallen me niet eens op, zoveel borden over bijzondere vermoorde personen heb ik in de Duitse openbare ruimte al voorbij zien komen. Maar op zijn laatst als het strijktrio begint te spelen, verandert mijn belangstelling.

De muziek is spannend, de uitvoering is uitstekend, en het is direct te horen dat van de componist Kattenburg nog veel meer te verwachten zou zijn geweest. 24 jaar oud was hij, toen hij op 5 mei 1944 in Auschwitz vermoord werd. Ongeveer dertig composities en liederen heeft hij geschreven, met invloeden van Ravel, uit de jazz, en later ook uit de Joodse muziektraditie. Hij kreeg tijdens de oorlog per koerier compositieles van de veel bekendere Leo Smit, die zelf in 1943 in Sobibor werd vermoord.

Merlijn Schoonenboom verbindt in zijn maandelijkse column persoonlijke ervaringen met bredere maatschappelijke ontwikkelingen in Duitsland

Er blijkt voor mij een reis naar het Oost-Duitse Rostock voor nodig om dit deel van de Nederlandse muziekgeschiedenis te leren kennen. Rostock wordt in de Duitse media meestal alleen genoemd als de stad waar begin jaren negentig aanslagen op asielzoekers hebben plaatsgevonden, maar uitgerekend hier bevindt zich op het conservatorium ook het [Zentrum für Verfemte Musik](#). *Verfemt* betekent zoiets

als 'uitgestoten', legt me de directeur uit; hij gebruikt dit oud-Duitse begrip als alternatief voor *entartet*, dat een nazi-term is.

Het centrum heeft zich tot taak gesteld om muziek van vervolgde componisten uit te voeren. Het is aan dit soort initiatieven te danken dat Kattenburg in het jaar 2023 überhaupt onder aandacht gebracht kan worden. In Nederland is er de Leo Smit Stichting, die onder het motto 'de mooiste muziek die u nooit gehoord heeft' al 25 jaar biografische informatie en muzikale fragmenten bijeen brengt over vermoorde Nederlandse componisten. Mede door de activiteiten van deze stichting worden er de laatste jaren in binnen- en buitenland vaker concerten en voorstellingen rond het werk van Kattenburg gemaakt; ook NPO Radio 4 heeft er aandacht aan besteed.

De context van dergelijke uitvoeringen is alleen dan wel de oorlogsherdenking. Ook de avond in Rostock vond plaats in het kader van de Holocaust-herdenking van 27 januari. Op het podium vertelde een van de musici over haar door de nazi's vermoorde tante en Kattenbergs nicht vertelde over het geërfde stapeltje papieren dat ze in 2004 op zolder had gevonden. Het bleken composities van Kattenburg, van wie tot dan toe werd aangenomen dat hij slechts één muziekstuk had geschreven.

Hoe belangrijk deze herdenkingen ook zijn, de vraag die de musicus na afloop opwierp is toch ook heel legitiem. Want zou het werk van de vermoorde componist niet ook kunnen worden uitgevoerd zónder het label van de vervolging eraan? Het werk van Kattenburg, vond de musicus, is goed genoeg, en eigenlijk zou hij het daarom het liefst samen met Ravel en Gershwin uitvoeren, zonder dat het gaat om zijn vreselijk einde.

Dat is het dilemma; zonder de herdenkingen zou het werk van deze vermoorde componist niet worden uitgevoerd, maar het zou de grootste overwinning op de vervolging zijn als zijn muziek ook gewoon om zijn kwaliteit zou worden uitgevoerd.

Dit is een artikel gedownload via duitslandinstituut.nl.

Artikel: <https://duitslandinstituut.nl/artikel/55074/de-vermoorde-componist>